

SANNE STEVENS

HOE EEN STAD DE BENEN NAM

DE VLUCHT UIT BREDA OP 12 MEI 1940

Inkijxemplaar

Sanne Stevens

Hoe een stad de benen nam

De Vlucht uit Breda op 12 mei 1940

Inkijkexemplaar

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij bijdragen van

Dit boek is een uitgave van Zuidelijk Historisch Contact.
info@stichtingzhc.nl
www.stichtingzhc.nl

Redactie
Prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld, voorzitter
Jan Brouwers MA, secretaris
Drs. Jeroen Ketelaars
Sanne Stevens MA
Drs. Laurant Toorians

ZUIDELIJK HISTORISCH CONTACT zet zich in om het rijke verleden van Brabant verder te ontdekken. Onze stichting zet het werk voort van prof. dr. Harry van den Eerenbeemt (1930-2008), die in 1964 de reeks Bijdragen tot de Geschiedenis van het Zuiden van Nederland begon. We bevorderen wetenschappelijk historisch onderzoek door interesse te kweken en uitwisseling te stimuleren. We helpen onderzoekers bij hun onderzoek en de publicatie van onderzoeksresultaten. We zoeken steeds naar mogelijkheden om publicaties te financieren. Zo zorgen we ervoor dat nieuwe, betrouwbare kennis van de Brabantse geschiedenis een breed, historisch geïnteresseerd publiek bereikt.

Afbeelding omslag: Anton Rovers, De Vlucht, 1940, olieverf op paneel | collectie Stedelijk Museum Breda

Ontwerp omslag en binnenwerk: Marijke Maarleveld, ViaMare grafisch ontwerp

ISBN 978 94 6456 682 6
NUR 689, 693

© 2026 E.A. Stevens, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen
© 2026 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

Inkijkexemplaar

INHOUDSOPGAVE

Inleiding 9

Deel I – VOOR | Aanloop 15

De beslissing over Breda 17 – *Het plan van Van Slobbe* 20 – *Breda in de dagen voor de evacuatie* 28 – *Het mysterie van het evacuatiebevel* 30

Deel II – TIJDENS | Evacuatie 39

Inpakken en wegwezen 41 – *Ondertussen, in Ginneken* 45 – *De uittocht* 46
Het uur U 50 – *Het Mastbos* 54 – *Waar de wegen zich scheiden: de route naar Zundert* 57 – *Hoogstraten* 63 – *De aankomst in Zundert* 67
Ondertussen, in Breda 70 – *Meeüs gaat terug* 72 – *De weg naar Antwerpen* 76 – *Ondertussen, in Achtmaal* 81 – *De aankomst in Antwerpen* 85 – *Sint-Niklaas* 94 – *De bezetting van Antwerpen* 100
Naar het westen 101 – *Naar het zuiden* 107 – *Frankrijk* 111 – *Daarheen en weer terug* 115

Deel III – NA | Terugkeer 121

Thuishkomst en vermissing 123 – *Reëvacuatie* 127 – *Missie Meeüs* 135
Gewoon opnieuw beginnen 145

Deel IV – ACHTERAF | Nasleep en herinneren 153

‘Het’ verhaal van de Vlucht 155 – *De schuldvraag* 161 – *Herinneren en herdenken* 166 – *Nederlanders als vluchteling* 175

Dankwoord 179

Dramatis personae 181

Noten 190

Bronnen 209

‘De Vlucht’ van Hein Koreman op haar eerste locatie aan de Parkstraat.
Foto: Rijksvoorlichtingsdienst (RVD), Nationaal Archief / Fotocollectie
Rijksvoorlichtingsdienst Eigen.

INLEIDING

In de stad waar ik opgroeide, staat een beeld van een bezorgd om zich heen kijkende moeder die haar kind aan de hand meetrekt. Het kind laat zich niet zomaar meevoeren, draait zich van haar weg en kijkt verlangend in de richting waar ze vandaan komen. Hein Koreman maakte het beeld begin jaren vijftig in opdracht van de gemeente Breda.¹ Het beeld kreeg halverwege de jaren vijftig zijn eerste locatie aan de Parkstraat. Daar stond het een tijdje, totdat het verplaatst werd naar de hoek van de Ginnekenstraat, de belangrijkste winkelstraat van de stad. Door die nieuwe plek leek het opeens veel meer op een moeder die met een jengelend kind haar inkopen probeerde te doen. Een gemeenteraadslid merkte in 1959 op dat hij die nieuwe plaatsing ‘niet gelukkig’ vond. Hij vond niet alleen dat het beeld ‘vraagt om een groene achtergrond’, maar de plaats was ‘ook symbolisch gezien in de Parkstraat beter’.² Een paar maanden later protesteerde een ander gemeenteraadslid: het beeld stond ook nog eens de verkeerde kant op. De moeder trok het kind de stad in, terwijl ze juist de stad út wilde. ‘De plaats van het beeld correspondeert niet met de dramatische gebeurtenis die het voorstelt en waaraan het herinnert. Ik moge u er nog op wijzen, dat indertijd [...] door de toenmalige voorzitter van de raad is toegezegd, dat het beeld aan één van de vluchtwegen [...] in onze stad zou worden opgesteld.’³ De Parkstraat voldeed wél aan die eis, de Ginnekenstraat niet. Het mocht niet baten. Het beeld zou er nog zes jaar blijven, tot het in 1965 voor het politiebureau aan de Markendaalseweg kwam te staan, uitkijkend over een druk kruispunt, zodat het de indruk wekte dat moeder en kind op het punt stonden over te steken. Uiteindelijk kreeg het beeld in 1999 een definitieve plek, in het Valkenbergpark in het centrum van Breda. Deze laatste locatie was met zorg uitgekozen. Het is dan ook geen toeval dat de moeder met haar gezicht naar het zuiden geplaatst is – in de richting van de Belgische grens. Inmiddels is het een belangrijk

Het beeld krijgt een nieuwe plek op de hoek van de Ginnekenstraat.

Foto: T. Brekelmans, collectie Stadsarchief Breda, id. 19590222.

Het beeld aan de Markendaalseweg.

Foto: Johan van Gorp, collectie Stadsarchief Breda, id. JVG19830509018.

oorlogsmonument, waar ieder jaar de dodenherdenking plaatsvindt.⁴

Ruim vijftientig jaar zie ik het beeld geregeld, loop er langs, zit er naast in het gras en lees het later toegevoegde opschrift ‘Mei 1940’, maar waar het naar verwijst, weet ik eigenlijk niet. Ik ben niet de enige. Vluchtelingen zijn van alle tijden, maar in ons collectief geheugen is het toch vooral de ander die hier onderdak komt vragen. Ook in het Nederlandse verhaal over de Tweede Wereldoorlog komen vluchtelingen niet voor. ‘In ons land’, schreef Lou de Jong over Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog, ‘hadden de meeste evacuaties van de burgerbevolking een ordelijk karakter gedragen; de tienduizenden die huis en hof moesten verlaten, waren over het algemeen slechts over korte afstanden verplaatst.’⁵ Over het algemeen – maar Breda is de uitzondering.

In 2018 kom ik per toeval achter het verhaal van de evacuatie van Breda. In dat jaar mag ik voor *BN DeStem*, het dagblad voor West-Brabant en Zeeuws-Vlaanderen, af en toe historische verhalen over de stad schrijven, dus ga ik naar ze op zoek. Ik vraag wat rond bij Bredase vrienden, waarop één van hen terloops laat vallen dat haar oma iets heeft meegemaakt dat ze ‘de vlucht’ noemt. ‘De wat?’, vraag ik. ‘De vlucht’, zegt ze met meer nadruk, maar zonder verdere uitleg. Met het gevoel dat ik een essentiële gebeurtenis gemist heb en iets gruwelijk over het hoofd zie wat ik niet zomaar kan toegeven zonder óók indirect toe te geven dat ik absoluut ongeschikt ben voor deze opdracht, besluit ik niet verder door te vragen, maar doe ik wat iedere zichzelf respecterende historicus doet in gevallen van twijfel: ik begeef me naar Wikipedia. Daar lees ik dat op 12 mei 1940 alle inwoners van Breda geëvacueerd werden naar België en dat, hoewel velen na een paar dagen alweer terug naar huis konden, een deel van de inwoners naar Antwerpen afreisde en van daaruit nog verder België in vluchtte, soms zelfs tot diep in Frankrijk. Waar ze ook heen vluchtten, het oorlogsgeweld volgde hen overal. Meer dan honderd mensen kwamen om. Na afloop wordt de evacuatie in de volksmond ‘de Vlucht’ genoemd. In verwarring blijf ik achter. Hoe kan het dat ik vijftientig jaar in Breda heb gewoond en hier nog nooit over heb gehoord? Klopt dit wel? Het klinkt onwaarschijnlijk. Alle vijftigduizend inwoners? Ik herinner me dat me in een van mijn eerste universitaire werkgroepen op het hart werd gedrukt dat Wikipedia niet de meest betrouwbare

Het beeld krijgt in 1999 een definitieve plek in het Valkenbergpark.
Foto: Johan van Gurp, collectie Stadsarchief Breda, id. JVG19990415013.

bron was – maar dit zal toch niet volledig verzonnen zijn? Er zit dan ook maar één ding op. Die avond app ik de vriend in kwestie. ‘Zou ik je oma mogen interviewen?’

Hoe meer onderzoek ik doe, hoe meer ik lees en praat met de vluchtelingen van toen, hoe meer vragen de gebeurtenis bij me oproept. Dit boek komt voort uit die verbazing: niet alleen over mijn eigen onwetendheid, maar ook over het verhaal dat in de loop van de decennia ontstaan is, waarbij het verhaal van de vluchtelingen steeds meer versmelt tot één, algemeen verhaal, het verhaal van de vluchtelingen die ‘al’ na een paar dagen vluchten weer terug naar huis konden keren daarbij, ook door henzelf, wordt weggewoven, en hoe de focus van het verhaal steeds meer verschoof naar de discussie over wiens schuld de evacuatie was, het ontbreken van bewijsmateriaal daarvoor en de zinloosheid van de evacuatie in het algemeen.

Maar het meest verbaasd ben ik dat de Vlucht in Nederland een onbekend verhaal is gebleven. Het is niet zo dat het een onbeschreven gebeurtenis is. Als je in Breda naar de Vlucht informeert, krijg je vrijwel onmiddellijk de vraag of je de boeken van Piet Buurmans kent. Buurmans maakte de Vlucht als dertienjarige jongen mee en schreef er in 1991 twee boeken over, gevuld met gesprekken met medevluchtelingen over hun belevenissen. Buurmans is niet de eerste die zijn eigen vluchtervaringen opschrijft. Al vlak na de evacuatie, nog in oorlogstijd, verschijnen er twee boeken. Henri t’ Sas brengt in 1941 *Oorlogsstorm in Brabant* uit (later hernoemd naar *De vlucht uit Brabant*), een verslag over zijn eigen lotgevallen.⁶ Een jaar daarvoor is *In den maalstroom van den oorlog* uitgekomen, met de veelzeggende ondertitel *De lijdensweg van de burgers van Breda*, geschreven door een vluchteling onder het pseudoniem Karel van Waelre. Het gaat over een fictief gezin, maar ‘bij het schrijven van dit boekje heb ik mij geheel aan de werkelijkheid gehouden’, schrijft Van Waelre. De werkelijkheid die, in zijn eigen woorden, ‘verschrikkelijk is geweest’.⁷

Mijn verwondering over de onbekendheid van dit verhaal wordt versterkt door het politieke klimaat waarin ik het boek schrijf. Er wordt in de Nederlandse politiek hevig gediscussieerd over vluchtelingen en migratie – een discussie die in hevigheid alleen maar toeneemt naarmate mijn onderzoek vordert. Het is lastig geen parallel te zien tussen de vluchtelingen van nu en het verhaal van de Vlucht. Wat

ik met dit boek heb willen doen, is het verhaal vertellen over een groep Nederlanders die van het ene op het andere moment vluchteling werd, die op wat schamele bezittingen na alles achter moest laten, zonder te weten wanneer en of ze nog thuis zou komen, en wat ze onderweg moest doorstaan. Ik heb willen laten zien dat, in een wereld waar nog nooit zoveel mensen op de vlucht zijn als nu, vluchtelingen niet alleen maar de vreemdelingen op tv zijn of een homogene, anonieme groep waar verhit over gediscussieerd wordt, maar dat het nog niet zo lang geleden wij zelf waren die afhankelijk werden van de hulp van anderen. De verhalen van de vluchtelingen van nu verschillen niet veel van het verhaal dat voor de Bredanaars op 12 mei 1940 begon.

DEEL I | VOOR

AANLOOP

De beslissing over Breda

‘Een verhaal heeft geen begin of einde: je kiest willekeurig een moment van waaruit je terugkijkt of vooruitkijkt’, begint schrijver Graham Greene in 1951 zijn boek *The End of an Affair*.¹ Hij had het weliswaar over zijn eigen werk als schrijver van fictie, maar het geldt net zo goed voor het navertellen van een historische gebeurtenis. Waar een verhaal begint, is sterk afhankelijk van degene die het je vertelt. Het verhaal over de Vlucht van Breda is daar geen uitzondering op.

Voor de Bredanaars begint het verhaal van hun vlucht op 10 mei 1940, op het moment dat de Duitse troepen Nederland binnenvallen en op de stad beginnen af te koersen. Als je het aan een historicus, zoals ik, zou vragen zou die het begin van het verhaal al een paar jaar eerder vinden. De ontwikkelingen die uiteindelijk tot de evacuatie van Breda leiden, worden al in 1935 in gang gezet. Zoals vaker het geval is, gebeurt dit door de beslissing van een groep mannen aan een vergadertafel. Beter gezegd: er wordt besloten iets níét te doen. In dat jaar richten de Ministeries van Defensie en Binnenlandse Zaken de Commissie Burgerbevolking op. Het lijkt met het oog op de internationale ontwikkelingen in Europa een goed idee om, mocht Duitsland onverhoopt besluiten Nederland binnen te vallen (of, zoals objectiever beschreven in hun eigen stukken: ‘bij een inval des vijands’), een plan te hebben om burgers uit het oorlogsgeweld en in veiligheid te brengen.² Daarom wordt gestart met het smeden van evacuatieplannen. Vier jaar later, in 1939, is de situatie dusdanig dreigend geworden dat de Commissie een uitvoerend orgaan in het leven roept, dat de wat ongelukkige benaming Bureau Afvoer Burgerbevolking (BAB) krijgt.

DEEL II | TIJDENS

EVACUATIE

Inpakken en wegwezen

Het is nog vroeg in de ochtend van zondag 12 mei als zich uit het stadhuis een groep mensen naar buiten spoedt en de stad in rent. Het zijn de wijkleiders: ieder gaat naar zijn eigen toegewezen wijk, om daar het bevel te verspreiden dat de Bredanaars onmiddellijk hun spullen moeten pakken om diezelfde ochtend nog hun huis en stad te verlaten.¹

Er zijn ook Bredanaars die de dag daarvoor al, laat op de avond van 11 mei, van hun wijkleider te horen krijgen dat er een evacuatiebevel aankomt. Piet Buurmans krijgt van zijn vader te horen dat hij de volgende dag naar Antwerpen zal moeten lopen. Hij pakt zijn Bosatlas en trekt ongerust de conclusie dat hij nog nooit in zijn dertien jaar zo ver gelopen heeft.² Leo Quaytaal schrijft in zijn dagboek hoe hij die zondag al om 04.00 uur wakker gemaakt wordt door ‘de heren van de evacuatie’, die hem meedelen dat ‘hoogstwaarschijnlijk die dag de stad ontruimd zou worden’. Halsoverkop pakt hij zijn spullen in en neemt hij afscheid van ‘enkele kennissen’.³

‘Wij fietsen door verschillende wijken, die al klaar staan voor de uittocht’, schrijft het *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland* over die vroege pinksterochtend.⁴ Deze Bredanaars hebben geen goede nachtrust achter de rug, en staan die ochtend al vroeg bekapt en bezakt op straat de wijkleider op te wachten. De andere inwoners doen op zaterdagochtend wat de eerste groep de avond daarvoor al gedaan heeft en pakt in voor een tocht, zonder te weten hoe lang die zal duren of wat hun precies te wachten staat.

De zestienjarige Kees Bergé zit die zondagochtend op zijn post bij de Luchtbeschermingsdienst – die in 1939 was opgericht om burgers

Bredanaars in de Populierstraat op het punt om de stad uit te vluchten.
Collectie Maczek Memorial Breda.

te beschermen bij luchtaanvallen – als hij om 9.00 uur door een paniekerige gemeenteambtenaar wordt opgebeld dat iedereen de stad moet verlaten. Hij haast zich naar huis, waar zijn ouders en broer Jean al driftig aan het inpakken zijn.⁵

De Bredanaars proberen alleen het hoognodige mee te nemen, maar niemand weet precies wat het hoognodige is – met het gevolg dat iedereen zo veel mogelijk spullen in tassen, koffers, karretjes, of desnoods kussenslopen propt. Pannen worden van gasstellen gehaald en onderin kinderwagens gezet, want net klaargemaakte aardappels, soep en zult weggooien is zonde. Voor de zekerheid worden krulspelden ingepakt, net als schoenpoets en borstels.⁶ Een bakker besluit zijn bakfiets tot de rand te vullen met de taarten die hij speciaal voor die zondag had gebakken – want het is niet alleen Pinksteren, maar ook Moederdag.⁷ Bertha krijgt de opdracht van haar vader om alles in te pakken wat ze kan dragen en besluit haar grootste teddybeer mee te nemen.⁸ Veel mensen trekken hun beste kleren aan: het is immers een feestdag en ook op de vlucht wil je goed voor de dag komen. Jacques Braat krijgt van zijn vader het advies om twee pakken over elkaar aan te doen. Ze zouden vast niet lang van huis zijn en het was lekker warm voor onderweg.⁹

DEEL III | NA

TERUGKEER

Thuiskomst en vermissing

De Bredanaars die na hun thuiskomst in een bezette stad de routine van hun dagelijkse leven proberen op te pakken, wachten in spanning tot familie en vrienden terugkeren. ‘Het lijkt er in onze dagen zo’n beetje op of Breda een duivenvereniging in het groot is geworden. Wij allen zitten er als echte duivenmelkers te wachten, totdat onze duiven van een verre vlucht terugkeren of niet weerkomen’, schrijft het *Dagblad van Noordbrabant en Zeeland*.¹ Terwijl de communicatiemiddelen in onze tijd eindeloos zijn, is dat in 1940 wel anders – en de middelen die er zijn, zijn aan het begin van de oorlog onbruikbaar geworden. Het zuiden van Nederland is in de eerste oorlogsdagen geïsoleerd. Bellen gaat niet meer, post en telegrammen kunnen niet ontvangen of verstuurd worden en ook de telex, een machine waarmee elektronisch berichten kunnen worden verzonden, werkt niet. Voor veel Bredanaars is de krant een van de weinige beschikbare bronnen, maar ook de verslaggevers hebben last van de beperkte toegang tot communicatiemiddelen. Op 17 mei, vijf dagen na het evacuatiebevel, schrijft het *Dagblad* dat ze voor hun nieuwsverslaggeving nu afhankelijk zijn van de radio en mensen die hun al dan niet uit eerste hand kunnen vertellen wat er gebeurt. Welke informatie er wordt verstrekt en de manier waarop die informatie wordt opgeschreven heeft dan ook, nog meer dan in normale omstandigheden, invloed op de lezer. Het nieuws is niet alleen sturend, maar voor veel mensen leidend geworden. Journalistiek mag dan een eerste versie van de geschiedenis zijn, zelf merken ze over het gebrek aan bronnen op: ‘Wanneer men moet afgaan op de verhalen die “ooggetuigen” ophangen over de verschrikkingen die zij hebben gezien, dan krijgt men meestal een scheef en overdreven beeld.’²

Bredase vluchtelingen keren terug.
Collectie Maczek Memorial.

De conclusie van de kranten is duidelijk: Breda mag dan niet ongeschonden zijn gebleven, de schade valt in het niet in vergelijking met wat de Bredanaars zelf hebben moeten doorstaan. De berichtgeving draagt alleen maar bij aan de ongerustheid die in de stad heerst. In de weken na 12 mei ontvangt de gemeente veel brieven en telegrammen van mensen die wanhopig proberen te achterhalen wat er met hun Bredase familie en vrienden is gebeurd. ‘Zoon hier in angstige spanning wegens uitblijvend bericht’, staat in een telegram te lezen.³ ‘Verzoeken inlichtingen bombardement Sint-Niklaas’, staat in een telegram van luitenant Van Haeften, met de vraag of zijn vrouw en baby daar om het leven zijn gekomen.⁴ Van Slobbe ziet op zijn bureau niet alleen telegrammen, maar ook haastig geschreven briefjes voorbij komen, zoals die van ene mevrouw Westerkamp uit Haarlem, die schrijft: ‘U kunt zich waarschijnlijk voorstellen, dat wij zeer nieuwsgierig zijn naar de toestand van mijn jongste zus.’⁵ De burgemeester van Roermond schrijft Van Slobbe om te informeren naar het lot van een Bredaas familielid van een van zijn inwoners. ‘Tevens maak ik van deze gelegenheid gebruik mijn deelneming te betuigen met het lot dat Uwe stad heeft getroffen.’ ‘Er bestaat nochtans geen reden tot ongerustheid,’ schrijft Van Slobbe terug, ‘daar zich nog vele duizenden

NASLEEP EN HERINNEREN

‘Het’ verhaal van de Vlucht

Volgens Piet Buurmans, die na de Duitse inname van Antwerpen weer met de bus terug naar Breda werd gebracht, met hond Polleke op schoot, was het geen kwestie van na thuiskomst het voorval zo snel mogelijk vergeten: ‘Voor een aantal vluchtelingen begon eerst toen de ellende pas goed! Voor anderen zijn de tragische gebeurtenissen tijdens hun vlucht bepalend geweest voor hun verdere leven.’¹ Dat mensen verhalen aan elkaar vertellen zit in onze natuur. Dat is dan ook precies wat de thuisgekomen Bredanaars doen: ze beginnen verhalen te vertellen over hun vlucht. Ze bespreken met elkaar wat ze hebben meegemaakt of schrijven het op. Zelfs als ze besluiten het voor zich te houden, gieten ze hun herinneringen aan die periode in een verhaal dat ze aan zichzelf vertellen. Het is het begin van het herinneringsproces waarbij, na het uitwisselen van individuele herinneringen, uiteindelijk een gedeeld verhaal ontstaat over de gebeurtenis die ze samen hebben ervaren en waargenomen: een collectief geheugen.² Voor het echter zover is, is het vertellen van een verhaal over wat hen is overkomen niet alleen een natuurlijke, maar ook een essentiële reactie van de Bredanaars. Het is voor een groep van groot belang om traumatische gebeurtenissen zo snel mogelijk te verwerken, om zo te voorkomen dat deze voor lange tijd ontwricht blijft, schrijft historicus Willem Frijhoff.³ Dat geldt bijvoorbeeld voor Nederland na de Tweede Wereldoorlog, maar is net zo goed van toepassing op Breda in de periode na de evacuatie, nadat de laatste vluchtelingen hun weg terug hadden gevonden en hun leven moesten zien op te pakken in een nu bezet land. Bij het als groep verwerken van een traumatische gebeurtenis speelt niet alleen herinneren, maar ook vergeten een belangrijke

rol. Het gezamenlijke verhaal moet verbinden, niet verdelen. Iedereen moet zich in het verhaal kunnen herkennen.⁴ Sommige aspecten van de gebeurtenis worden veralgemeniseerd, andere thema's verdwijnen naar de achtergrond. Dat gebeurt ook bij het verhaal dat achteraf over de Vlucht ontstaat. Een van de belangrijkste elementen daarin wordt het bombardement van Sint-Niklaas. Hoe meer de tijd vordert en de individuele verhalen van de vluchtelingen steeds minder duidelijk te onderscheiden zijn, des te meer de focus komt te liggen op de 51 doden die vielen op 17 mei. Het is een van de eerste dingen die Janny Feenstra, die 25 jaar voorzitter was van het herdenkingscomité dat voor de Vlucht werd opgericht, tegen me zegt: 'Het comité had daar ook heel veel last van, zeker de laatste jaren. De breedte ging ervan af en het ging alleen maar over de mensen die in Sint-Niklaas terecht zijn gekomen en het bombardement.'⁵ Dat er nog zoveel meer gebeurde onderweg, dat ook op andere plekken dan Sint-Niklaas Bredanaars stierven door oorlogsgeweld waarin ze ongewild terecht kwamen, verdwijnt naar de achtergrond. Dat valt me met name op bij de verhalen van de Bredanaars die in de richting van Zundert zijn gevlucht en, in tegenstelling tot de andere stroom vluchtelingen, na een paar dagen weer naar Breda kunnen terugkeren. De verhalen die ze mij of andere interviewers vertellen, verschillen onderling nauwelijks. Ze vertellen over de overscherende vliegtuigen en dat ze in de sloot hebben gelegen, wachtend tot het schieten en bombarderen zou stoppen. Na een paar dagen zijn ze weer naar huis gegaan en dat was dat. Het lijkt soms bijna alsof de vluchtelingen uit de Zundertgroep vinden dat hun verhaal niet echt deel uitmaakt van het verhaal over de Vlucht. De angst die ze gevoeld moeten hebben en de onzekerheid over hun terugkeer naar huis ontbreekt vaak, net als de terugreis zelf – en dat terwijl het tijdens hun vlucht helemaal niet duidelijk was dat ze sneller konden omkeren dan de andere groep vluchtelingen. Het was niet de bedoeling om in de omgeving van Zundert te blijven en te wachten tot de Duitsers hen zouden inhalen. Ze zouden net als de andere groep naar Antwerpen trekken, maar de afgesloten grens zorgde ervoor dat dat plan in het water viel. Dat de grens afgesloten was, waarom dat zo was en hoe mensen daar achter zijn gekomen, dat zijn allemaal elementen die in het gedeelde verhaal inmiddels ontbreken. De mannen herinneren zich, al dan niet in de mond gelegd

De vluchteling, dat is de ander. Toch is het nog niet zo lang geleden dat een groep Nederlanders zelf vluchteling werd. Twee dagen na de inval van het Duitse leger, op 12 mei 1940, moesten alle inwoners van Breda plotseling vluchten om te voorkomen dat ze tussen de oprukkende Franse en Duitse troepen klem kwamen te zitten. Een duidelijke bestemming was er niet. Ze hadden geen idee hoelang ze weg zouden blijven en of er nog een stad zou zijn om naar terug te keren. Voor velen werd de poging het oorlogsgeweld te ontvluchten geen uitweg, maar een levensgevaarlijke tocht vol angst en ontberingen, waarbij ze alsnog tussen vechtende troepen en midden in bombardementen terechtkwamen.

De Vlucht is voor de Bredanaars die het meemaakten een levende herinnering. In de geschiedenis van Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog is het een verhaal dat nodig aan de vergetelheid moet worden ontrukkt.

Sanne Stevens is historicus, onderzoeker en schrijver.

WALBURGERS

www.walburgpers.nl

Inkijkexemplaar

